

між масовим та елітарним.

Підсумовуючи вище сказане, відмітимо, що протягом XVI – XVIII ст. смисл того, що вкладається в поняття «високе» та «низьке» мистецтво змінюється, а у XIX ст. ці поняття взагалі не застосовуються. Завдяки звільненню від канонів і правил, яке отримав митець доби Відродження, а згодом й Нового часу, в мистецтві відбувається диференціація видів, жанрів, напрямів, течій, стилів. З руйнацією гуманістичної утопії для митця, що усвідомив свій творчий суверенітет, наступив час великих випробувань. І у долі творчої особи - митця - тепер немає стабільності (як не пригадати твердий соціальний статус цехового майстра), навпаки, все здається випадковим, не передбачуваним, позбавленим надійних опор. Напевно, саме тому митці починають шукати комерційну вигоду і їм на допомогу виступають ЗМІ, але це тільки складова «нового типу мистецтва», що наближається.

Список використаної літератури

1. Андроникова М. И. Об искусстве портрета / М. И. Андроникова // Портрет. От наскальных рисунков до звукового фильма. – М.: Искусство, 1980
2. Дживелегов А. История западноевропейского театра от возникновения до 1789 года / А. К. Дживелегов, Г. Н. Бояджиев – М.: Искусство, 1971
3. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник. У 2 т. Т.1: А-К. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005.
4. Лебрехт Н. Кто убил классическую музыку? История одного корпоративного преступления / Н. Лебрехт; пер. с англ. Е. Богатыренко. – М.: Классика – XXI, 2007
5. Малахов Н.Я. Модернизм: Критический очерк / Н.Я. Малахов, ред. В. В. Ванслова. – М.: Изобразительное искусство, 1986.
6. Маркус С.А. История музыкальной эстетики. У 2 т. Т. 1. / С. А. Маркус. - М.: Музгиз, 1959
7. Соловцова Л. А. Джузеппе Верди: моногр. / Л.А. Соловцова. – М.: Музыка, 1986.

N. A. Zhukova

DICHOTOMY "HIGH LOW", "ELITE MASS": EXPERIENCE PROCESSING PROBLEMS

In the article an art is probed «high Art» and «low Art», «elite» and «mass», and also his criteria, is in historical time, influence is studied them on each other, and moment of smoothing of border between them; dichotomy is analysed, «elite and mass» in the context of consideration of evolution «high Art and low Art».

Key words: «high Art», «low Art», «elite», «mass», «high genres of art», «low genres of art», «art-capital».

УДК 781.66:477

Б. І. Забуга

ДРАМАТУРГІЯ МУЗИКИ В ХОРЕОГРАФІЧНОМУ ПРОСТОРИ

У статті розкриваються сутність і зміст музики як виду мистецтва, особливості музичної драматургії, характеризується взаємодія музичної та хореографічної драматургії.

Ключові слова: музика, мистецтво, музична драматургія, хореографічна драматургія.

Розвиток сучасного українського хореографічного мистецтва як мистецтва синтезу музики і танцю немислимий сьогодні без комплексного вивчення його складових компонентів. Музика імманентно притаманна танцювальному мистецтву, вона є основою хореографії, визначаючи драматургію постановки, її темп, ритм, жанрову специфіку. Музична лексика і пластика руху - взаємопов'язані, взаємозалежні і взаємообумовлені феномени хореографічного мистецтва.

Проблема єдності та взаємодії музики і пластики розглядається різноаспектно у працях Абдокова Ю.Б., Блейза О., Громова Ю., Друскіна М., Єфіменкової Б., Загайкевич М., Панкевич Г., Смирнова І., Фокіна М. Велику увагу музичному супроводу хореографічних постановок приділяли видатні українські балетмейстери – постановники Вірський П.П. та Кривохижа М.А. Однак проблема драматургії музики в хореографічному просторі, на наш погляд, потребує системного розгляду з точки зору сутнісно-змістової характеристики музики як специфічного виду мистецтва, а відтак – особливостей взаємодії музичної і хореографічної драматургії.

Мистецтво – це одна з форм суспільної свідомості; вид людської діяльності, який відображає дійсність у конкретно-чуттєвих образах, відповідно до певних естетичних ідеалів. У широкому сенсі мистецтвом називають досконале вміння в якійсь справі, галузі, майстерність. Розвиток мистецтва як елемента духовної культури обумовлюється загальними закономірностями буття людини й людства, а також і естетично-художніми закономірностями й поглядами, суспільними й особистісними ідеалами і традиціями.

Види мистецтва зазвичай поділяються за способом втілення художнього образу та формою чуттєвого сприйняття. За способом втілення художнього образу розрізняють просторові мистецтва (архітектура, скульптура, живопис, графіка, художня фотографія, декоративно-прикладне мистецтво та дизайн); часові мистецтва (радіо, музика, література); просторово-часові (кіномистецтво, театр, танець, циркове мистецтво тощо). За формою чуттєвого сприйняття розрізняють слухові види мистецтва (музика, радіо), зорові (архітектура, скульптура, живопис, графіка, художня фотографія), зорово-слухові (театр, кіно, хореографія) [2, с.67]

Музика займає належне їй вагомє місце не тільки у мистецькому вимірі, але і у площині духовного життя, формуванні культури соціуму та особистості. Музику можна визначити як вид мистецтва, в якому ідейно-емоційний зміст втілюється в звукових і художніх образах. Засобом для виявлення цього змісту виступають інтонаційно і ритмічно організовані звуки. Таким чином, музика (від грец. μουσική - мистецтво муз) - це мистецтво організації музичних звуків, передовсім у часовому (ритм), звуковисотному, тембральному та інших відношеннях. Музичним звуком може бути практично будь-який звук, який має певні акустичні властивості, що відповідають естетиці відповідної епохи та може бути відтвореним при виконанні музики. Джерелом такого звуку можуть бути людський голос, музичні інструменти, електричні генератори тощо [3, с.56].

З точки зору класифікації мистецтв музику можна визначити як: часове мистецтво (музичний твір розгортається та сприймається у часі, так само як і в театрі, літературі, танці); виконавське мистецтво (посередником між творчістю та сприйняттям є виконавець, так само як і в танці, театрі); незображувальне мистецтво (музичні образи в більшості випадків вільні від конкретного відображення дійсності, так само, як, напр., і архітектурні) [1, с.75].

Водночас музика може поєднуватись з іншими видами мистецтва, а саме: зі словом (вокальні та вокально-інструментальні твори, опера й оперета, музична декламація); драматичною дією (театральні та кіно- твори); танцем і жестом (балет, пантоміма, танець – хореографія в цілому).

Розглянемо феномен музики у вимірі функціонального впливу. Як і мистецтву в

цілому, музиці притаманні різні соціокультурні функції. Так, гедоністична функція обумовлюється здатністю музики приносити слухачам насолоду. Експресивна функція, у свою чергу, обумовлена природною потребою людини в зовнішньому (наприклад, жестикуляційному, мімічному, звуковому) вираженні сильних емоцій та почуттів. Комунікативна функція музики ґрунтується на знаковому використанні звукових форм, що дає всі підстави вважати музику особливою мовою. Пізнавальна функція музики пов'язана із притаманним людині прагненням до нової інформації, нового досвіду – адже відомо, що у процесі формування особистості як істоти соціальної велику роль відіграють стійкі мотиви пізнавальної діяльності. Духовно-катарсисна функція музики обумовлюється її здатністю впливати на емоційний стан людини, співвідносити її внутрішні почуття/відчуття із яскравими слуховими образами. Магічно-сугестивна функція музики полягає в тому, що вона може сприяти введенню людини в певний психічний стан (як різновид магічно-сугестивної, розглядають також терапевтичну або лікувальну функцію музики). Суспільно-організаційна функція обумовлена фундаментальною суспільною потребою об'єднання людей у цілісні соціальні структури, ланки, формування, в межах яких певна музика відіграє роль символу такого об'єднання [10, с.39].

Слід зазначити, що у межах самого музичного мистецтва також виокремлюються різні функціональні доміанти. Досвід свідчить про те, що музичні твори не можуть рівноцінно виконувати або відігравати всі соціокультурні функції. Одні з них здатні до різнобічного, глибинного впливу на свідомість та підсвідомість людини, інші мають більш звужений спектр культурних функцій [10, с. 41].

Отже, специфіка музики як виду мистецтва полягає у відтворенні дійсності в звукових образах. Масштаби художньо-виражальних можливостей музики надзвичайно великі - від відтворення картин природи, побуту, життя народних мас до втілення найтонших відтінків внутрішнього світу людини і філософських узагальнень. У процесі історичного розвитку музичної культури відбулось формування музичних жанрів як різновидів музичних творів, у першу чергу це загальноприйнятний загальний поділ на вокальний та інструментальний жанри. У вузькому поділі за жанрами музику поділяють на оперну, симфонічну, хорову тощо. Залежно від призначення музика може поділятися на різні види, як-от: військова, танцювальна [7, с.11].

Музика у мистецькому просторі характеризується змістовим і стильовим взаємовпливом та взаємопов'язаністю з іншими видами мистецтва: живописом, літературою, театром, кіно, хореографією, народною мистецькою творчістю. Стиль у даному контексті розглядається як спільність засобів і способів художньої виразності, властивій композиторам, живописцям, архітекторам, поетам тієї чи іншої епохи, того чи іншого творчого напрямку. Стиль відбиває погляди і смаки суспільства або його частини – напр., стилі романтичний або класичний, імпресіонізм, веризм, модерн тощо. Стиль відображає також сукупність композиційних ознак, характерних для творчості того чи іншого митця або народу. Музиці у мистецькому просторі притаманні характерні ознаки певного стилю, об'єктивно пов'язані з іншими видами мистецтв [5, с.184].

Слово „драма” має грецьке походження і означає дію. Відтак, музична драматургія розглядається як система засобів виразності та прийомів втілення драматичної дії у творі музично-сценічного жанру (опері, балеті, опереті). В основі музичної драматургії лежать загальні закони драми як одного з видів мистецтва, а саме: наявність яскраво вираженого центрального конфлікту, який розкривається у боротьбі сил дії та протидії; визначена послідовність етапів розвитку драматичного задуму (експозиція, зав'язка, розвиток, кульмінація, розв'язка).

Ці загальні закономірності знаходять специфічне переломлення в кожному з видів музично-драматичного мистецтва відповідно природі їх засобів виразності, при цьому

роль музики визначає ряд особливостей їх композиції, відмінної від побудови літературної драми. У процесі історичного розвитку склалися певні форми, які слугують втіленню драматичної дії. В опері це речитатив, арія, аріозо, різновиди ансамблів; в балеті – класичні та характерні танці, хореографічні ансамблі. Слід зазначити, що ці форми не залишаються незмінними, поступово відбувається їх відхід від чітко регламентованих функцій і структур [8, с. 94].

У творах музично-сценічних жанрів зустрічаються ознаки таких чисто музичних принципів конструкційної організації, як варіаційність, рондовість, сонатність. Зазвичай ці ознаки у музично-сценічних жанрах проявляються більш вільно й гнучко, ніж в інструментальній музиці, яка підпорядкована вимогам драматичної логіки.

Таким чином, музична драматургія - це втілення в музиці драматичної дії. Музична драматургія визначає форму, композицію і засоби виразності музично-драматичного твору. Характерні особливості музично-драматичних творів можна визначити наступним чином: опера як найвищий синтетичний жанр музичної творчості, який поєднує в художній цілісності вокальну (сольну, ансамблеву, хорову), інструментальну (оркестрову) музику і сценічну дію. Ідея опери розкривається, відповідно до сюжету, у вчинках, переживаннях, взаєминах, конфліктах дійових осіб через емоційно насичену, багату на типові інтонації вокальну мелодію, якій у музиці опери належить провідна роль; оперета як невелика опера, музично-сценічний твір легкого розважального характеру з елементом розмовної мови (музична комедія); ораторія як жанр вокально-інструментальної музики, виконуваної хором, оркестром і солістами-співаками; своєрідна музична драма, яка відрізняється від опери відсутністю сценічної дії і призначена для концертного виконання; балет як жанр мистецтва, в якому сюжет і пов'язаний з ним ідейно-емоційний зміст розкриваються в художньому синтезі виражальних засобів музики і танцю; танцювальна сцена з опери. Балет є одним з основних видів сценічного мистецтва, який передає певний смисловий зміст через музично-хореографічні образи; танець як вид мистецтва, в якому художньо-емоційні образи створюються за допомогою пластичних рухів, різних виразних положень людського тіла [11, с.62].

Розвиток дії виступає основою музичної драматургії: контрастність епізодів (емоційні підйоми та спади); продумана ритмічна організація епізодів та їх логічна послідовність; спрямування до кульмінації як прояв вершини в дії.

Музична драматургія - компонент, який точно фіксує стабільність конструкції хореографічного твору, а також пропорції образів у ньому. Основні складові музичної драматургії, як вже зазначалось вище - експозиція, зав'язка, розвиток дії (ступені перед кульмінацією), кульмінація, розв'язка. Вони взаємопов'язані із складовими хореографічної драматургії, взаємообумовлені у співдії-співрозвитку, спрямовані на досягнення результату – створенні високохудожнього музично-сценічного твору [9, с. 85].

Танець, як мистецтво в часі і просторі, створюється в просторі за законами сцени, а в часі – за законами драматургії. Драматургія, як зазначалося вище, означає дію. З часом це поняття стало використовуватись не тільки в драматичних театральних постановках, а й у інших мистецтвах, в тому числі і в хореографії. Відомий вітчизняний балетмейстер М.А.Кривохижа зазначав, що видатні митці минулого й сучасності багато уваги приділяли проблемі драматургії в хореографії, підкреслюючи її нерозривну єдність з музичною драматургією. Так, давньогрецький філософ Арістотель визначив три складових частини мистецької драматургії – початок дії, або зав'язка; середина дії, яка утримує розвиток зі зміною поведінки героїв (перипетія); кінець – катастрофа, загибель героя або благополуччя – розв'язка. Конкретизуючи проблему драматургії хореографічної композиції, Ж.Ж.Новер та К.Блазіс наголошували на необхідності гармонії її складових частин [9, с. 92-94].

Розглянемо ці складові частини, кожна з яких виступає органічно поєднаною із музичними драматургічними компонентами.

Експозиція – знайомство глядачів з дійовими особами, їх характерами в розвитку дії. Костюм, оформлення, стиль і манера виконання відтворюють місце та час дії. Довгота експозиції залежить від музики та завдання, які поставив перед собою хореограф. У музичному плані експозиція як виклад, пояснення, відображає основний тематичний матеріал.

Зав’язка - початок дії. Герої знайомляться між собою, виникає конфліктне зерно, з’являється третя сила, яка допомагає або заважає героям чи дії в цілому. Все це підкреслюється музикою, малюнком та хореографічним текстом.

Розвиток дії (ступені перед кульмінацією) – конфлікт, який намічався в зав’язці, приречений на напругу. Ступені розвитку дії можуть бути побудовані із декількох епізодів, кількість та тривалість яких визначається динамікою сюжету. Дійові особи виступають взаємодіючи, доповнюючи чи протидіючи один одному. Музика покликана посилювати контекст пластики притаманними їй засобами виразності, розгортання музичної думки здійснюється різними композиційними способами – пожвавленням ритму, розширенням мелодичних інтонацій і ускладненням акордових зворотів, тональними відхиленнями і переходами, імітаціями, варіативністю тощо. Конфлікт в музиці розкривається як взаємодія контрастних тем, при яких виявляється споріднення драматургічних рельєфів.

Кульмінація – найвища точка розвитку дії, заснована на сюжетній лінії та музичному вирішенні. Все це підкріплюється малюнком та емоційним хореографічним текстом на фоні відповідного музичного забезпечення кульмінаційних компонентів драматургії. Адже кульмінація у музиці виступає моментом найбільшої емоційної напруги або найяскравішого та найсильнішого розкриття образу. Крім того, кульмінація – це вершина піднесення мелодичної лінії.

Розв’язка – завершення дії, заключна частина музично-сценічного твору. Смыслова функція розв’язки – не просто завершення, а й підсумовування попереднього розвитку. Підсумкове значення розв’язки у музичному вимірі може підкреслюватися використанням тематизму попередніх частин. Розв’язка може миттєво обривати дію, а може мати поступовий характер. Закономірність драматургії цієї частини музично-сценічного твору в тому, що розв’язка фабули обумовлена самою фабулою.

У хореографічній композиції закони драматургії є опорою, на якій будується, як на фундаменті, загальна конструкція твору. Головним у побудові хореографічного твору є вибір сюжету, який має можливість виразити конфлікт без слів, тобто самим розвитком дії розкрити тему. Цілісність хореографічної постановки та рівновага її компонентів пов’язані сюжетом, музичним вирішенням та хореографічною лексикою [1, с.53].

Органічне поєднання музичних і пластичних компонентів виступає основою завершеності хореографічного образу. Взаємодія музичної та хореографічної драматургії - передумова художньої цілісності усієї постановки.

Основними складовими музично-хореографічної драматургії виступають: пауза (музична - зупинка музичного супроводу при продовженні виконання тексту з виразною ритмічною основою; хореографічна - зупинка хореографічного тексту на музиці); модуляція (музична - зміна ладотональності або перехід із мажору в мінор і навпаки, хореографічна - зміна в малюнку, в частинах танцю як перехід в динаміці); лейтмотив (музичний - провідний мотив, пов'язаний з обробкою як згадування або супроводження основного; хореографічний - провідне лексичне рішення впродовж всієї лінії дії хореографічного образу); рефрен (музичний - як приспів, повторюваність у формі; хореографічний - як приспів у пластичному вирішенні); поліфонія (музична - як розвиток самостійних музичних тем, композиційних побудов в органічному поєднанні

цілого; хореографічна - як розвиток самостійних пластичних тем, композиційних побудов в органічному поєднанні, підпорядкованих основній дії) [9, с. 112].

Таким чином, можна визначити, що музика - найяскравіший засіб виразності хореографічної драматургії. Подібність закономірностей музичного і хореографічного розвитку проявляється в оновленні й повторюваності матеріалу, наявності тем та їх розвиткові (варіаційному, поліфонічному, симфонічному), при цьому багатотемність обумовлено виступає як органічна ознака музики і танцю.

Список використаної літератури

1. Абдоков Ю.Б. Музыкальная поэтика хореографии: пластическая интерпретация музыки в хореографическом искусстве: диссертация кандидата искусствоведения: 17.00.01. Российская академия театрального искусства (ГИТИС) [электронный ресурс] / Ю.Б. Абдоков. - М., 2009.- 192 с.: ил. РГБ ОД, 61 09 - 17/140. – Режим доступа: // www.lib.ua-ru.net/diss/cont/280744.html.
2. Асафьев Б. Путеводитель по концертам: словарь музыкальных терминов и понятий / Б. Асафьев. – Л.: Сов. Композитор, 1978.- 198 с.
3. Блейз О.С. Все о музыке /О.С. Блейз; ред. Т.Н. Кустова.- М.: Астрель; АСТ, 2001.- 172 с.
4. Вірський П.П. У вихорі танцю / П.П. Вірський. - К.: Мистецтво, 1977.
5. Громов Ю. Основы подготовки специалистов-хореографов: хореографическая педагогика / Ю. Громов, Е. Громова. - С.Пб: изд-во СПбГУ, 2006.- 632 с.
6. Друскин М. Очерки истории танцевальной музыки / М. Друскин. - М.: Искусство, 2005.- 156 с.
7. Ефименкова Б. Танцевальные жанры в творчестве замечательных композиторов прошлого и наших дней [электронный ресурс]/ Б. Ефименкова. - М.: Гос. муз. изд-во, 1962.- 56 с. – Режим доступа: // Интернет-ресурс: <http://balletmusic.ru/library>.
8. Загайкевич М.П. Драматургія балету / М.П. Загайкевич. - К.: Наукова думка, 1978.- 241 с.
9. Кривохижа М.А. Гармонія танцю: навч.-метод. посіб. / М.А. Кривохижа. - Кіровоград: КДПУ, 2003. - 126 с.
10. Панкевич Г.И. Искусство музыки / Г.И. Панкевич. - М.: Знание, 1987. - 110 с.
11. Смирнов И. Искусство балетмейстера / И. Смирнов. - М.: Просвещение, 1986.
12. Фокин М. Против течения / М. Фокин. - М.: Искусство, 1962. - 340 с.

В. І. Zabuta

DRAMA MUSIC IN AREA OF CHOREOGRAPHIC

The article explores the substance and content of music as the kind of arts, specificity of musical dramaturgy, characterizes interaction of musical and choreographical dramaturgy.

Key words: music, arts, musical dramaturgy, choreographical dramaturgy

УДК 316.7: 477

Т. В. Забута

КУЛЬТУРНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ В УМОВАХ РИНКОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У статті розглядаються особливості культурного процесу в Україні в умовах ринкових трансформацій. Визначаються суб’єкти культурного процесу та шляхи його оптимізації.